

5. TERUGBLIK ATELIER 8 DECEMBER 2022

De Atelieraag op 8 december vond plaats in de Vechtclub in Utrecht. Dit is de tweede atelierdag binnen deze CDOR die in fysieke setting plaats vond. Pitches vanuit de ontwikkelteams die aangaven waar ze staan als team en met hun instrumentarium en vervolgens vier inspirerende werksessies georganiseerd rond vier uiteenlopende narratieven. Vervolgens kwamen de verschillende ontwikkelteams samen om hun volgende stappen uit te zetten op basis van de inzichten van dag en vervolgens gingen we over tot het Kernteamoverleg - met parallel hieraan een wandeling door de Rivierenwijk in Utrecht. We sloten de dag af door het glas te heffen tijdens een gezellige borrel!

Programma atelierdag

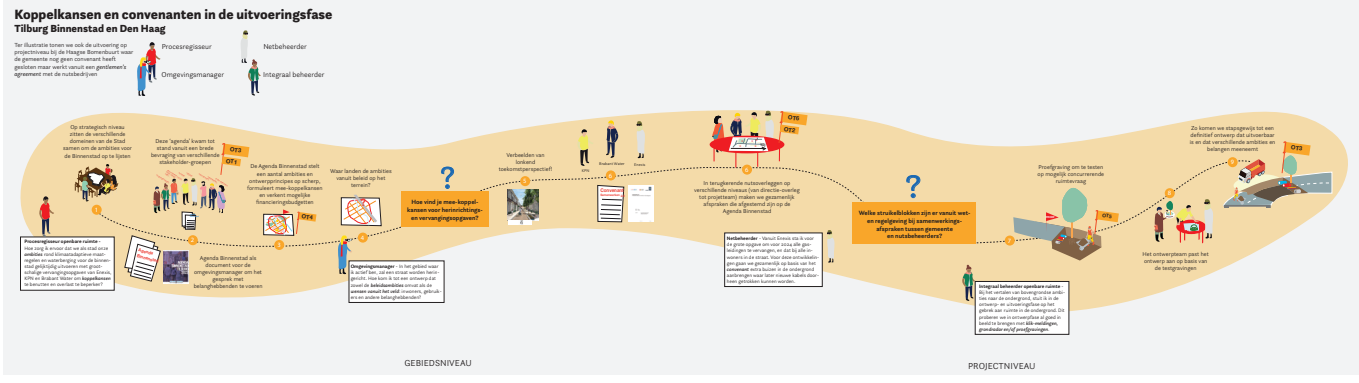
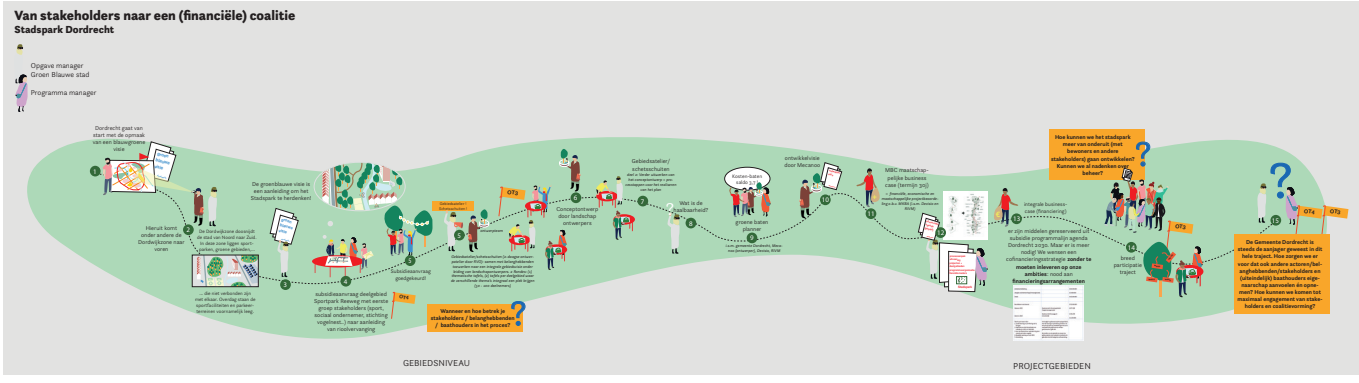
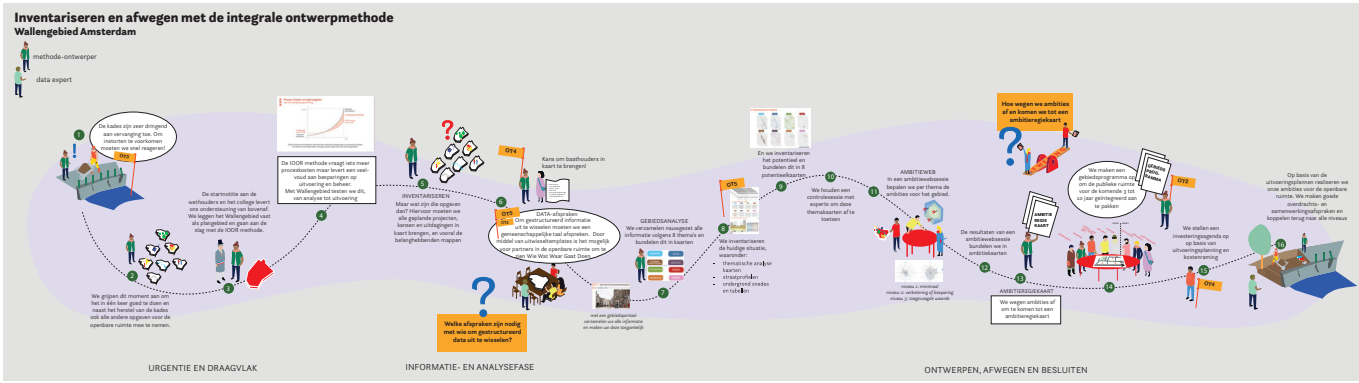
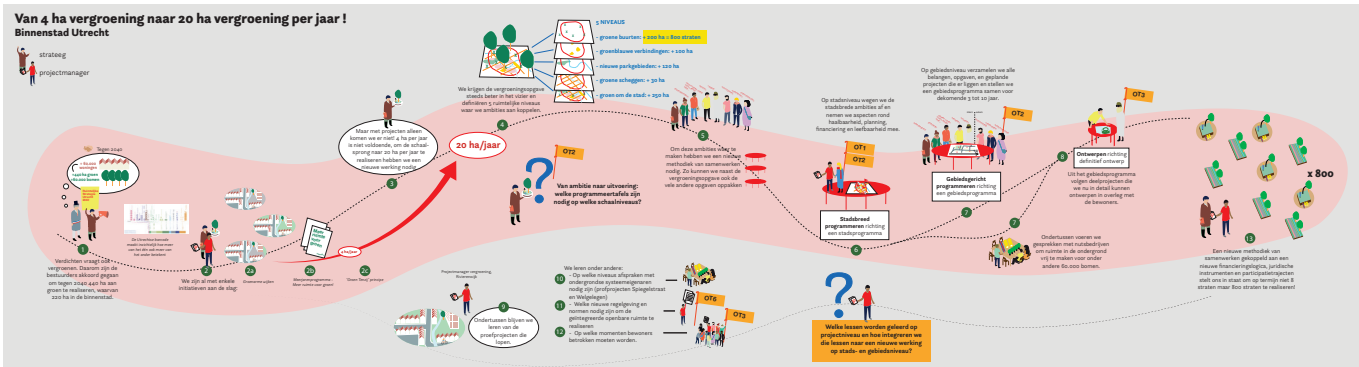
- **9u30 - 10u00: Welkom en doelstelling van de dag**
We starten in de ochtend met een welkomstwoord vanuit de gemeente Utrecht, Anouk Teuns. Vervolgens licht de Ateliermeesterploeg de doelstelling en de opzet van de dag toe.
- **10u00 - 10u45: Pitches ontwikkelteams**
Alle zes de ontwikkelteams hebben een aantal slides voorbereid waarin zij delen waar ze staan en de status van de ontwikkelde instrumenten.
- **10u45 - 11u00: Pauze**
- **11u00 - 12u15: Werksessies vier narratieven - deel 1**
De deelnemers gaan uiteen aan vier werktafels waarbij telkens 1 van de 4 narratieven centraal staat (zie verderop voor de verbeelding van deze narratieven)
- **12u15 - 13u00: Lunch**
- **13u00 - 14u15: Werksessies vier narratieven - deel 2**
De deelnemers duiken dieper in hun vraagstukken van hetzelfde narratief in het tweede deel van de werksessie (zie verderop voor de verslaglegging van deze sessies)
- **14u15 - 14u30: Pauze**
- **14u30 - 15u15: Ontwikkelteamsessies**
De zes ontwikkelteams komen ieder samen waarbij de inzichten uit de werksessies worden gedeeld en de volgende stappen worden uitgezet.
- **15u15 - 16u20: Kernteam-overleg**
Het kernteam komt voor de eerste keer fysiek bij elkaar en kijkt verder vooruit naar het volgende jaar van de CDOR
- **15u15 - 16u20: Wandeling Utrecht**
Parallel aan het Kernteam-overleg worden de deelnemers aan de Atelieraag die geen onderdeel van het Kernteam rondgeleid door de gemeente Utrecht door de Rivierenwijk
- **16u20 - 17u30: Borrel**

- » De ontwikkelteams presenteren in korte pitches hun stand van zaken en welke volgende stappen ze zien voor de ontwikkeling van hun instrumentarium
- » In vier werksessies rond vier op grote posters afgedrukte narratieven, gaan de deelnemers van de atelierdag met elkaar in gesprek rondom vraagstukken uit de praktijk gekoppeld aan een of meerdere cases en zoomen daarbij in op benodigd instrumentarium en de verschillende rollen in het proces

» Aan de hand van vier narratieven zijn de vier werktafels vormgegeven (van boven naar beneden): Van 4 ha vergroening naar 20 ha vergroening per jaar! (Binnenstad Utrecht); Inventariseren en afwegen met de integrale ontwerpmethodie (Wallengebied Amsterdam); Van stakeholders naar een (financiële) coalitie (Stadspark Dordrecht); Koppelkansen en convenanten in de uitvoeringsfase (Binnenstad Tilburg en Den Haag).

- » Het laatste onderdeel van de dag is een overleg met het Kernteam waarin zij het werkplan voor 2023 met elkaar bespreken
- » Parallel aan het Kernteam leidt de gemeente Utrecht een aantal deelnemers rond door de Rivierenwijk waar wordt gewerkt aan een integrale openbare ruimte vanuit de vergroeningsopgaven van de stad

Van 4 ha vergroening naar 20 ha vergroening per jaar! Binnenstad Utrecht

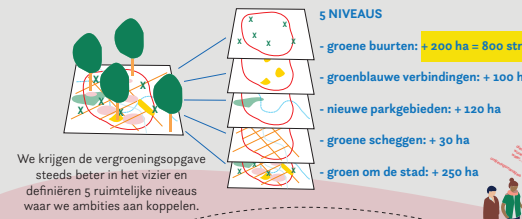
strategist

projectmanager

WAT GING VOORAF?
Alleen vraaggericht werken is een zwaktebod, daarom wil de gemeente Utrecht opgavegericht werken. Dit doen zij onder meer door een projectkaart te maken; een overzicht van allerlei informatie, die op elkaar gebeld wordt om zonnende koppelmansen te ontdekken.

De illustratie op de cover van het boek 'Utrecht 2040' maakt inzichtelijk hoe meer van het één ook meer van het ander betekent.

Er zijn 4000 groenprojecten in Utrecht, maar er zijn er nog veel meer nodig om de stad groener te maken. Dit kan door meer ruimte voor groen te creëren, bijvoorbeeld door de ruimte te delen met andere functies, zoals wonen, werken en recreëren.

We krijgen de vergroeningsopgave steeds beter in het vizier en definiëren 5 ruimtelijke niveaus waar we ambities aan koppelen.

Maar met projecten alleen komen we er niet! 4 ha per jaar is niet voldoende, om de schaalopbouw naar 20 ha per jaar te realiseren hebben we een nieuwe werking nodig.

20 ha/jaar

OT2

Van ambitie naar uitvoering: welke programmeertafels zijn nodig op welke schaalniveaus?

Tegen 2040
+ 60.000 woningen
+ 440 ha groen
+ 60.000 bomen

Verdichten vraagt ook vergroenen. Daarom zijn de bestuurders akkoord gegaan om tegen 2040 een vergroening van 440 ha te realiseren, waarvan 220 ha in de binnenstad.

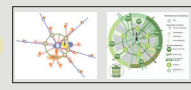
We zijn al met enkele initiatieven aan de slag:

- 2a** Groenarme wijken
- 2b** Meerjarenprogramma - Meer ruimte voor groen!
- 2c** 'Groen, tenzij' principe

Om gezond stedelijk leven in Utrecht te bewaken is een instrument ontwikkeld: de Utrechtse barcode. Deze barcode geeft schematisch de ruimteaanpak weer van verschillende functies voor de stad:

- Groen
- Sport
- Wonen
- Energie
- Werken
- Water
- Cultuur
- Infrastructuur
- Maatschappelijke voorzieningen

Twee dragers van de tien-minuten stad: Mobiliteit (wiel met spaken) en Groen (groene schaalopbouw)

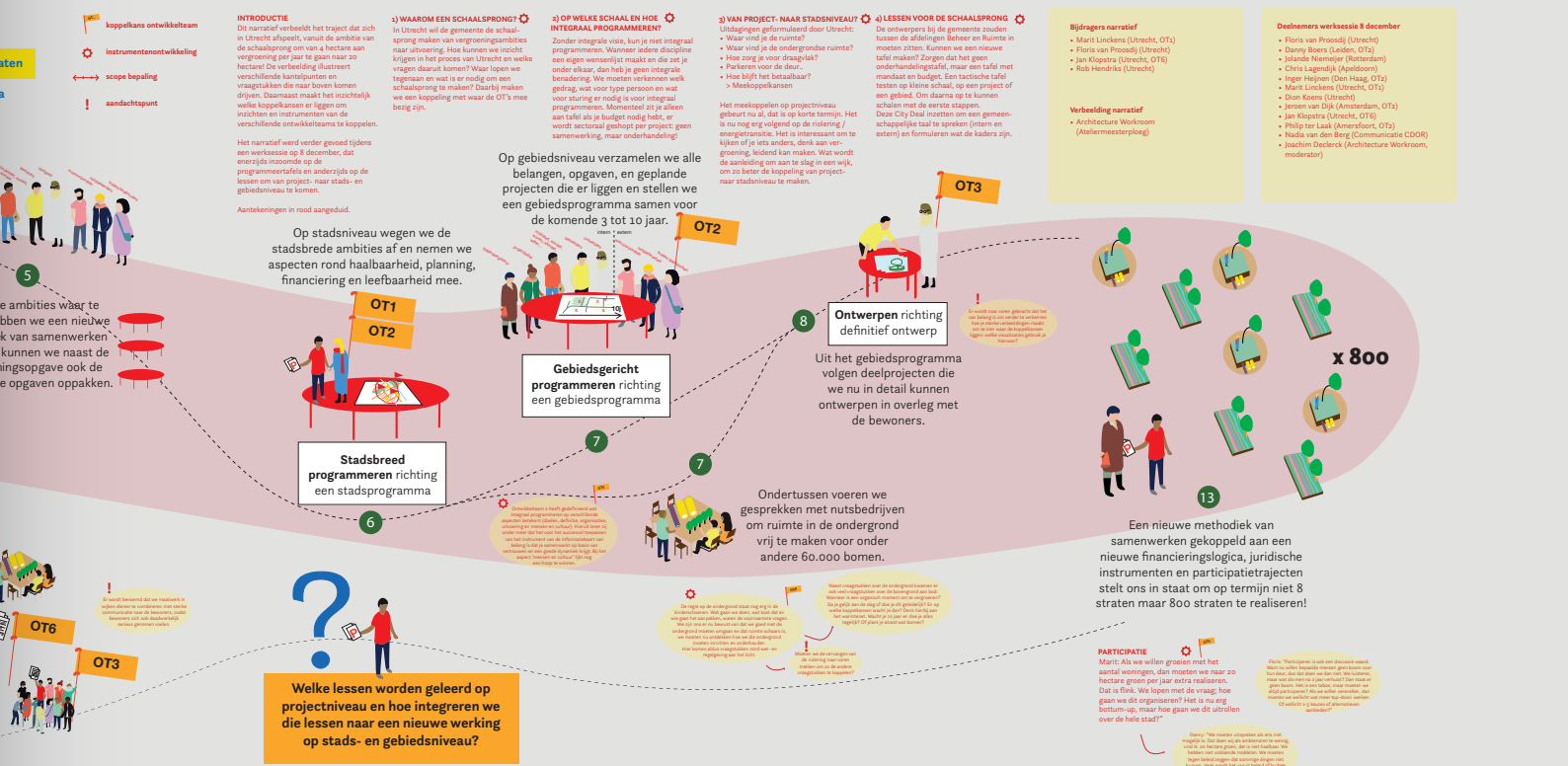
Als de Gemeente Apudonum wordt gesticht, dan moet er een groen gebied zijn dat een plek is waar de burgers kunnen wonen, werken, recreëren, sporten, leren en zich ontwikkelen. Dit kan door meer ruimte voor groen te creëren, bijvoorbeeld door de ruimte te delen met andere functies, zoals wonen, werken en recreëren.

Projectmanager vergroening, Rivierenwijk

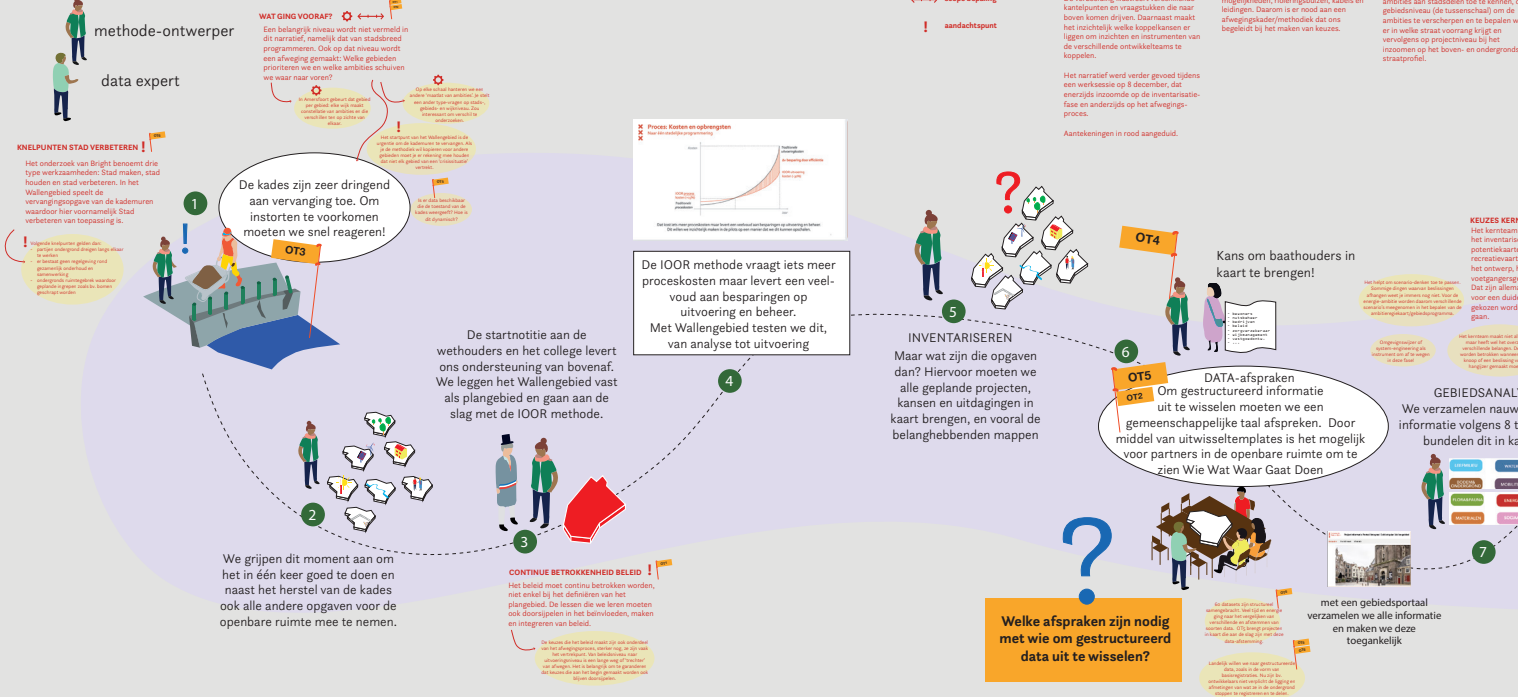
Ondertussen blijven we leren van de proefprojecten die lopen.

- We leren onder andere:
- 10 - Op welke niveaus afspraken met ondergrondse systeemeigenaren nodig zijn (proefprojecten Spiegelstraat en Welgelegen).
 - 11 - Welke nieuwe regelgeving en normen nodig zijn om de geïntegreerde openbare ruimte te realiseren.
 - 12 - Op welke momenten bewoners betrokken moeten worden.

Om deze methode te maken heb ik veel geleerd van de methode van de vergroening van de stad.

Inventariseren en afwegen met de integrale ontwerpmethod Wallegebied Amsterdam

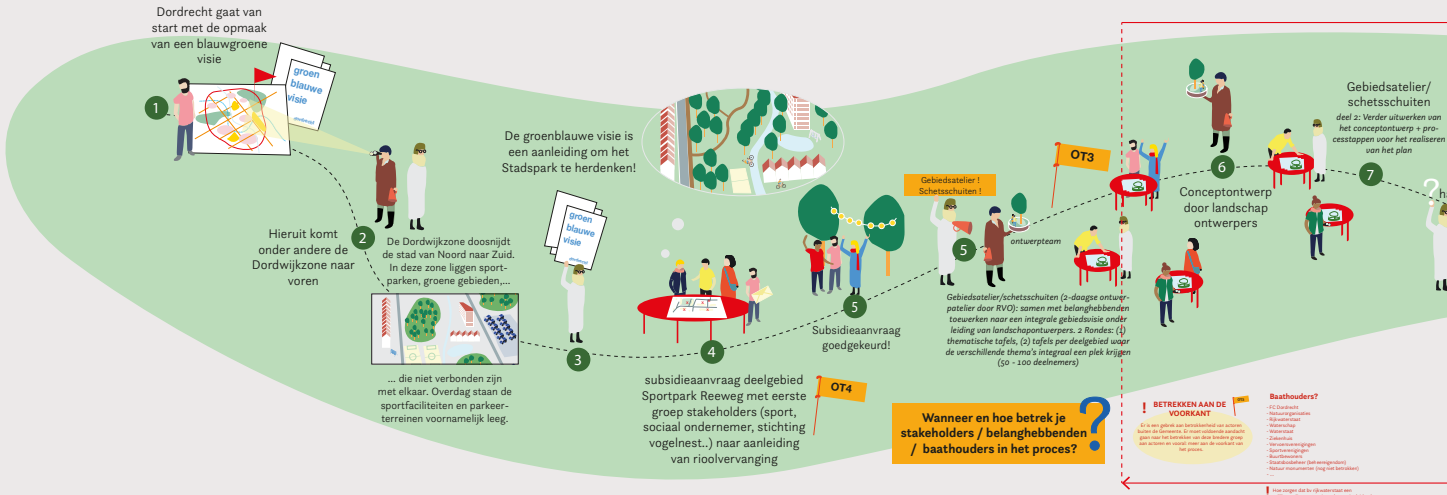
URGENTIE EN DRAAGVLAK

INFORMATIE- EN ANALYSEFASE

Van stakeholders naar een (financiële) coalitie Stadspark Dordrecht

- koppellkans ontwikkelen**
 - instrumentenontwikkeling**
 - scope bepaling**
 - aandachtspunt**
 - Inspiratie**
- INTRODUCTIE**
Dit narratief verbeeldt het traject dat in de Dordwijkzone plaatsvindt, startend vanuit de opmaak van een groenblauwe Visie waarbij de zone naar voren komt en waarbij dit moment wordt aangegeven om de globale zone te herdenken.
- Een financiële bijlage vanuit gemeente en Rijk van 55 miljoen is verstrekt. Deze investering is een basininvestering en draagt concreet bij aan de ontwikkeling van twee assen die dienen als klimaatbuffer en in functie van gezondheidswinsten, als netwerk voor de parkstructuur. Bijkomende 20 miljoen zijn echter nodig in functie van verdere realisatie van de ambities.
- Echter, en nog meer belangrijk dan het vrij te maken budget, is het creëren van een betrokken coalitie aan actoren die zowel in termen van geld, tijd, engagement, enz. bijdragen.
- De verbeelding illustreert verschillende kantelpunten en vraagstukken die naar boven kunnen drijven. Daarnaast maakt het zichtbaar welke koppellansen er liggen om inzichten en instrumenten van de verschillende ontwikkelteams te koppelen.
- Het narratief werd verder gevuld tijdens een werksessie op 8 december, dat enerzijds inzoomde op de mogelijke baathouders en actoren, en anderzijds op mogelijke financieringsstructuren. Aanstelendingen staan in het rood aangeduid.
- 1) Wie betrekken?
 - 2) Wanneer betrekken?
 - 3) Hoe betrekken? (financier, participatie, beheer,...)

GEBIEDSNIVEAU

Koppelkansen en convenanten in de uitvoeringsfase

Tilburg Binnenstad en Den Haag

Ter illustratie tonen we ook de uitvoering op projectniveau bij de Haagse Binnenstad waar de gemeente nog geen convenant heeft gesloten maar werkt vanuit een *gentlemen's agreement* met de nutsbedrijven

WAT GING VOORAF?

- Een belangrijke randvoorwaarde die nog niet expliciet is vermeld in dit narratief, is de nood aan een geïntegreerde, als je met elkaar aan tafel zit is 'samen' de norm en integraal werken betekent inleveren op autonomie!

- 1. Welke randvoorwaarden zijn er als we met elkaar aan tafel zitten? (Klimaat, water, energie, mobiliteit, veiligheid, gezondheid, etc.)
- 2. Hoe kan het belang van alle stakeholders worden gewaarborgd? (Inclusie van alle stakeholders, transparantie, etc.)
- 3. Hoe kan de kennis van de verschillende domeinen worden benut? (Kennisdeling, samenwerking, etc.)

Op strategisch niveau zitten de verschillende domeinen van de Stad samen om de ambities voor de Binnenstad op te lijsten

Deze 'agenda' kwam tot stand vanuit een brede bevraging van verschillende stakeholder-groepen

De Agenda Binnenstad stelt een aantal ambities en ontwerpprincipes op scherp, formuleert mee-koppelkansen en verkent mogelijke financieringsbudgetten

Waar landen de ambities vanuit beleid op het terrein?

Hoe vind je mee-koppelkansen voor herinrichtings- en vervangingsopgaven?

Verbeelden van lonkend toekomstperspectief!

Procesregisseur openbare ruimte - Hoe zorg ik ervoor dat we als stad onze ambities rond klimaatadaptieve maatregelen en waterberging voor de binnenstad gelijktijdig uitvoeren met grootschalige vervangingsopgaven van Enexis, KPN en Brabant Water om koppelkansen te benutten en overlast te beperken?

Agenda Binnenstad als document voor de omgevingsmanager om het gesprek met belanghebbenden te voeren

Omgevingsmanager - In het gebied waar ik actief ben, zal een straat worden heringericht. Hoe kom ik tot een ontwerp dat zowel de **beleidsambities** omvat als de **wensen vanuit het veld**: inwoners, gebruikers en andere belanghebbenden?

GEEST VAN CONVENANT CENTRAAL!

1) Het opstellen van een convenant is het belangrijkste dat je het samen opstellen dan wat er nu precies in staat, geeft gemeente Tilburg aan.

2) Samen met de omgevingsmanager en belanghebbenden wordt de Agenda Binnenstad ontwikkeld. Dit document wordt gebruikt om het gesprek met belanghebbenden te voeren.

3) Het veld aan de slag met de Agenda Binnenstad. Dit document wordt gebruikt om het gesprek met belanghebbenden te voeren.

- koppelkansen ontwikkeling
- instrumentenontwikkeling
- scope bepaling
- aandachtspunt

INTRODUCTIE
Dit narratief verbeeldt het traject dat in de binnenstad van Utrecht en in de Binnenstad in Den Haag plaatsvindt, beide startend vanuit vervangingsopgaven rond respectievelijk gas- en elektralidingen en rooivervinging. In beide gevallen worden deze vervangingsopgaven aangegrepen voor de realisatie van een geïntegreerde openbare ruimte. De verbeelding illustreert verschillende kantelpunten en vraagstukken die naar boven komen drijven. Daarnaast maakt het inzichtelijk welke koppelkansen er liggen om inzicht en instrumenten van de verschillende ontwikkelteams te koppelen.

Het narratief werd verder gevuld tijdens een werksessie op 8 december, dat enerzijds inzoomde op de mee-koppelkansen voor herinrichtings- en vervangingsopgaven en anderzijds op de stralingsblokken vanuit wet- en regelgeving bij samenwerkingsovereenkomsten tussen gemeente en nutsbeheerders.

1) WAAROM EEN CONVENANT?
In Tilburg wordt op basis van het middelenconvenant tussen de gemeente en nutsbedrijven gewerkt aan uitvoeringsprojecten voor een klimaatbestendige binnenstad, waarbij vraagstukken rond onder meer wet- en regelgeving en het belang van het opstellen van een lonkend perspectief aan bod komen.

Er is nood aan het maken van afspraken tussen gemeente en nutsbedrijven over welke infrastructuur er in de ondergrond ligt en welke planning rond vervangingsopgaven hierbij hoort zodat er mee-koppelkansen gevonden kunnen worden op de straat met telkens open moet. Deze afspraken kan je vastleggen in een convenant. Hierbij gaat het vooral en allereerst om het feit dat je de afspraken samen maakt en een document hebt om naar terug te grijpen.

2) BENOEMDE DILEMMA'S

- Hoe om te gaan met de ruimtedruk, ook naar de toekomst?
- Hoe ben je toekomstbestendig: hoe snel je nu al in op de opgaven voor de openbare ruimte met onduidelijkheid over de oplossingen.
- Hoe ver trek je als gemeente de verantwoordelijkheid naar je toe (van partijen aan tafel zetten tot communicatie in uitvoering)?
- Hoe om te gaan met bereikbaarheid van de stad in een periode van veel werken.
- Telecom: zo lang 5G telecomnet niet aanstaat, zal uitvoering van werkzaamheden niet goed afgestemd kunnen worden. Hoe gaan we met dit dilemma om?
- De energietransitie moet vele malen sneller gerealiseerd worden dan de cyclus van de openbare ruimte. De energietransitie moet ongeveer in 2040 gerealiseerd zijn, maar een cyclus openbare ruimte kost 40-60 jaar.

GEBIEDSNIVEAU

GEBIEDSNIVEAU

3) SRIJKBLOKKEN ROND WET- EN REGELGEVING

1a) De Telecom-wet (ingewikkeld dossier) moet ingesid worden. Ervoor zorgen dat Telecom-bedrijven aan tafel zitten en graafput opnamen in handboek kabels en leidingen. Om regeneratiekosten te vragen dient het samen-doem gevoel er te zijn.

1b) Telecom heeft rijk met samen doen, enkel kwartaalcijfers. Splitting is niet goed geregeld bij de Telecom-bedrijven.

2) Handboek maken: kun je projectleider, schap rond een integrale omgeving essent?

3) Gezamenlijk voorlichtingsgesprek vanuit de gemeente is van belang bij opgaves. Landelijk en generiek maken van de gemeentelijke afspraken over wat er in de ondergrond mag. De VNG gaat het niet voor elkaar krijgen, het moet vanuit het Rijk komen.

KNIJPUNTEN WET- EN REGELGEVING

Er werden verschillende strijkblokken genoemd op het vlak van wet- en regelgeving als we het hebben over samenwerkingsovereenkomsten tussen gemeente en nutsbedrijven; een belangrijke is het gegeven dat je Telecom-bedrijven kunt verleiden en niet kunt opleggen om mee in een convenant te stappen.

Opbrengst van de ondergrond aan de gemeente en de gemeente gemeente. Gemeente moet voor de ondergrond de meest gunstige deal afsluiten met de Telecom-bedrijven.

Anderszorg binnen de OT. Gemeente moet de ondergrond openstellen voor de Telecom-bedrijven. Het is belangrijk dat de Telecom-bedrijven niet te veel kosten aan de gemeente.

De vraag is wie de publieke verantwoordelijkheid draagt voor de publieke ruimte. Het is belangrijk dat de Telecom-bedrijven niet te veel kosten aan de gemeente.

Met de komst van de Driehoekswaart aan mogelijk impact op ondergrond door mogelijk andere partijen die de Telecom-bedrijven willen gebruiken voor de Driehoekswaart.

Deze problemen in de OT zijn belangrijk. Het is belangrijk dat de Telecom-bedrijven niet te veel kosten aan de gemeente.

Meerwaartse OT-voorstellen voor de ondergrond. Het is belangrijk dat de Telecom-bedrijven niet te veel kosten aan de gemeente.

Bijdragers narratief

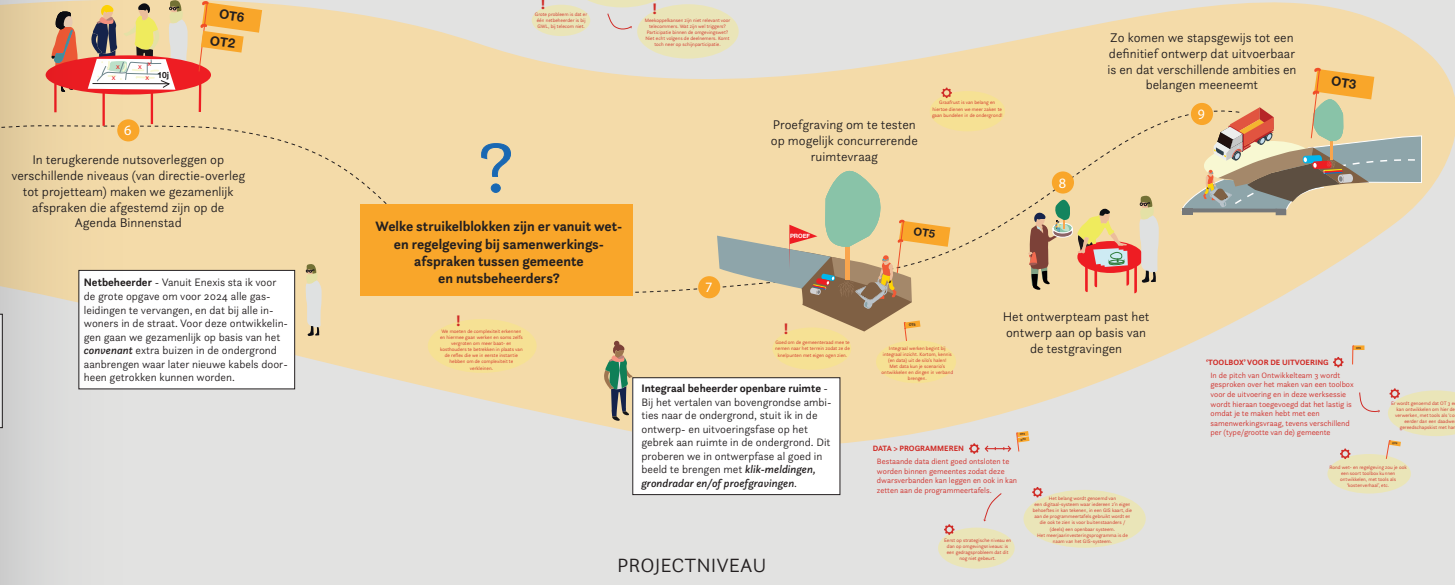
- Sander van der Heijden (Tilburg, OT6)
- Bar van Dalen (Tilburg)
- Pauline van den Broeke (Den Haag, OT3)
- Alex Scheppelein (Den Haag, OT3)
- Steven Chan (Den Haag)

Verbeelding narratief

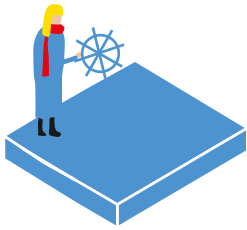
- Architecture Workroom (Aalsmeerseerploeg)

Deelnemers werksessie 8 december

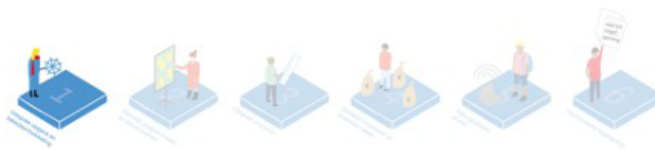
- Sander van der Heijden (Tilburg, OT6)
- Paul van Esch (Dordrecht, OT3)
- Alicia Schoot (Purmerend, OT2 en 3)
- Patra Meester (Stamtec/COB, OT3 en 3)
- Jolanda Gilles (Legal Infra/COB)
- Pauline van den Broeke (Den Haag, OT3)
- Ruben Nicolas (PDU Universiteit Utrecht, OT4)
- Gerrit Verstaeg (Den Haag, OT3)
- Lourens de Puij (Den Haag, OT3)
- Robbert Ephraim (Stichting Mij aansluiting, OT2)
- Paul ten Have (Tilburg, OT3)
- Bar van Dalen (Tilburg)
- Daan Sanders (Jonge Honden, OT2, 4 en 6)
- Hedwig van der Linden (Architecture Workroom, moderator)

BIJLAGE - PITCHES ONTWIKKEL TEAMS

Ontwikkelteam 1 - Integrale opgave en beleidsontwikkeling

ONTWIKKELTEAM 1 –

Integrale opgave en beleidsontwikkeling

- *Afwegings-toolbox*
- *(Bodem)biodiversiteit*

**In deze
planfase zijn
we aan de slag**

Ons ontwikkelteam en haar te ontwikkelen instrumenten en werkwijzen bevinden zich hoofdzakelijk in het gebiedsniveau, als vertaling van stedelijke ambities, richting projecten.

Updates:

Hier zijn wij mee aan de slag gegaan sinds de vorige atelierdag:

- Uitvraag en opdracht afwegingstoolbox.
- Start december 2022
- Gereed september 2023

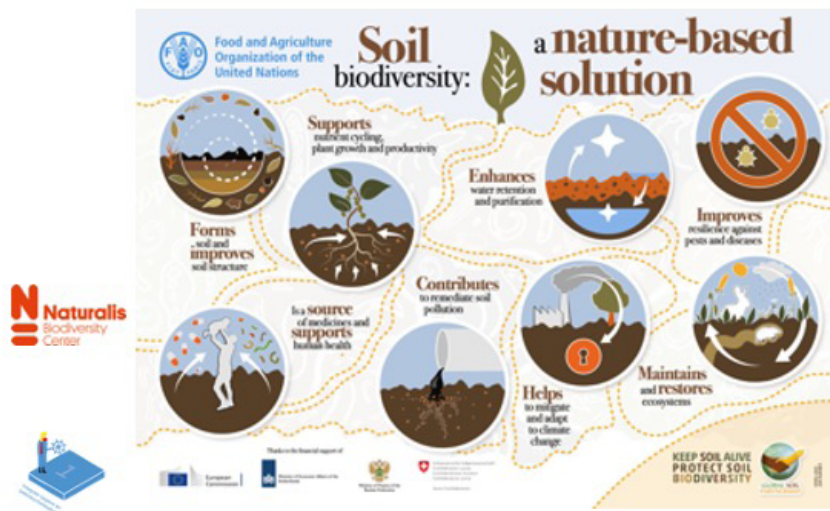

Updates:

Eindresultaat:
(interactieve) toolbox die je helpt met kiezen van mogelijke instrumenten

(Bodem)biodiversiteit

(Bodem)biodiversiteit

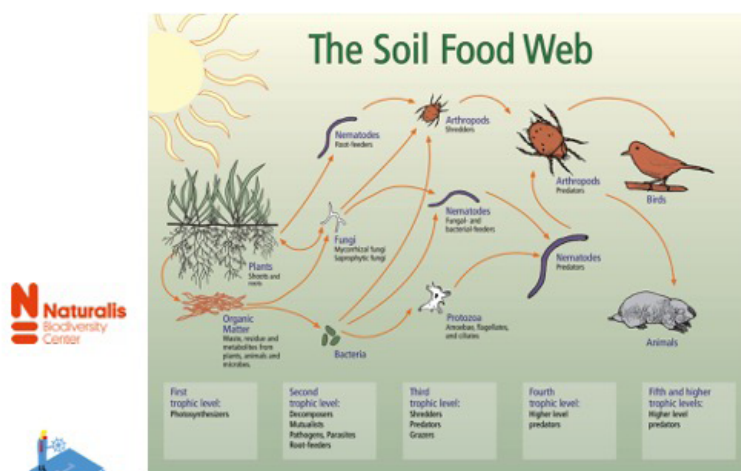
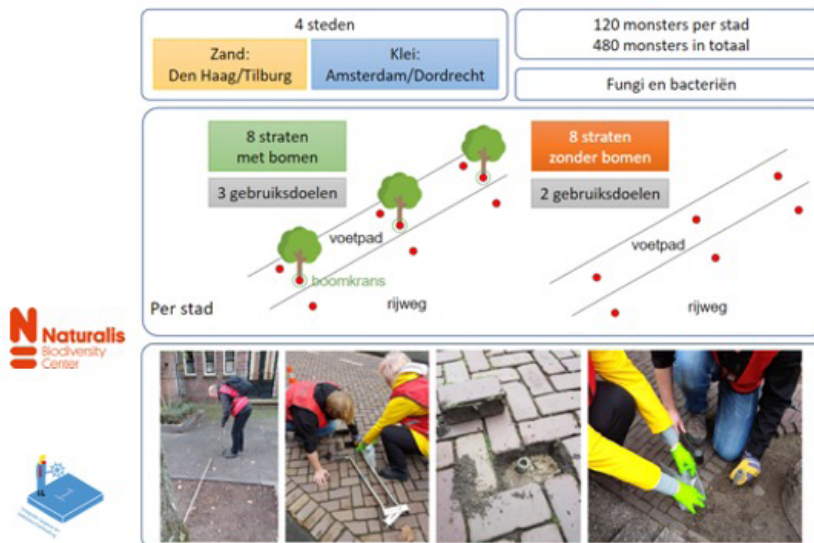

Image: USA Dept of Agriculture

(Bodem)biodiversiteit

(Bodem)biodiversiteit

Planning

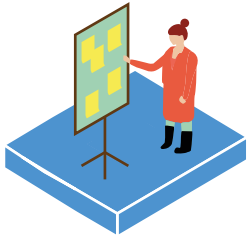
Fase 1: November 2022 – Februari 2023

- Optimalisatie methoden (met monsters uit Dordrecht, Leiden)
- Planning monsternamen in de 4 steden
- Afstemmen met project Verborgene Stadsnatuur (HiddenBiodiversity)

Fase 2: Maart – September 2023

- Monsternamen in de 4 steden, eDNA analyse en data analyse, rapport
- Inzichten in:
 - Relatie bodembiodiversiteit en grondsoort
 - Relatie bodembiodiversiteit en aanwezigheid van straatbomen
 - Relatie bodembiodiversiteit en gebruiksdoelen/bodemcompactering
- Bijdrage aan de invulling van de raamwerkdefinitie bodemkwaliteit/bodemgezondheid.

Ontwikkelteam 2 - Stedelijk programmeren en samenwerken

ONTWIKKELTEAM 2 –

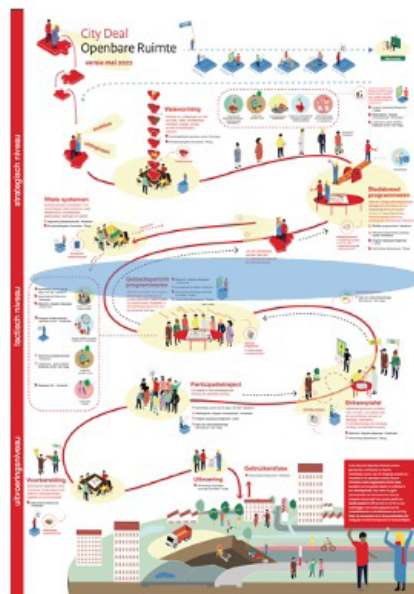
Stedelijk programmeren en samenwerken

Planfase?

Ons ontwikkelteam en haar te ontwikkelen instrumenten en werkwijzen bevinden zich hoofdzakelijk in het

Stadsbreed en gebiedsgericht programmeren, omdat.....

Van chaos door versimpeling naar compleet door complexiteit

Van:

- Grote opgaven opknippen in een vloedgolf aan projecten,
- Ieder project zijn eigen verantwoordelijkheid
- Mensen zijn functionarissen met taken
- Niemand overziet de wirwar van projecten
- Gevolg: chaos en suboptimaal werken

Naar:

- Maak weer een mens van de functionaris
- Programmeer integraal in plaats van sectoraal
- Kweek Rentmeesterschap van de ondergrond
- Onder leiding van een verbindende regisseur van de fysieke leefomgeving

Samen werken via integrale gebiedsaanpak

Waar we naartoe werken
Atelierdag 19 mei 2022

Eind 2023 willen we dit bereikt hebben:

- **Routekaart of handleiding** voor integraal programmeren,
- **Bibliotheek met prototypen** van bestaande oplossingen en instrumenten.

Daarvoor ontwikkelen we dit jaar:

- **Visuele weergave van wat integraal programmeren inhoudt**, zodat we die kunnen delen met de betrokken partijen en een eenduidig idioom gaat ontstaan.
- **Stimuleringsmodel voor samenwerking**, waarin diverse stadia van samenwerken staan benoemd en wordt aangegeven welke instrumenten er al zijn en welke kunnen worden toegevoegd, om een volgend stadium van volwassenheid in samenwerking te bereiken.

Updates:

Eenduidige definitie, reikwijdte en taalgebruik

Gebiedsgerichte aanpak door afstemmen lange termijn plannen van verschillende organisaties met publieke taken

Gemeenten, waterschappen, netwerkbedrijven en woningcorporaties

Online beschikbaar

Oproep: gebruik bij communicatie

Informatiekaart Integraal programmeren van de fysieke leefomgeving

De informatiekaart 'Integraal programmeren van de fysieke leefomgeving' is een document dat helpt bij het ontwikkelen van een integraal programma van de fysieke leefomgeving. Het document is bedoeld voor gemeenten, waterschappen, netwerkbedrijven en woningcorporaties. Het document is beschikbaar op de website van de City Deal Openbare Ruimte.

De informatiekaart 'Integraal programmeren van de fysieke leefomgeving' is een document dat helpt bij het ontwikkelen van een integraal programma van de fysieke leefomgeving. Het document is bedoeld voor gemeenten, waterschappen, netwerkbedrijven en woningcorporaties. Het document is beschikbaar op de website van de City Deal Openbare Ruimte.

Updates:

De Samenwerkwijzer stimuleringsmodel voor samenwerking

Openbaar toegankelijke web omgeving met hulpmiddelen voor het bevorderen van integraal samenwerken en programmeren in de fysieke leefomgeving tussen publieke partijen als gemeenten, waterschappen, woningcorporaties en netwerkbedrijven.

Initiatief van Mijn Aansluiting, het COB en De Bouwcampus met financiële bijdrage van het Fonds Fysieke Leefomgeving. In samenwerking met OT2 City deal Openbare Ruimte

De gereedschapskist bestaat onder andere uit:

- **Foto van uw samenwerking**, inventariseert de status van een bestaande samenwerking, geeft inzicht in welke fase de ontwikkeling van de samenwerking zich bevindt en genereert adviezen welke stappen ter verbetering nog genomen moeten of kunnen worden.
- **Bibliotheek** met in de praktijk bewezen succesvolle oplossingen en instrumenten.

WAAROM WE
SAMENWERKEN

HOE WE
SAMENWERKEN

WAT SAMENWERKEN
OPLEVERT

Updates:

Basisstructuur Samenwerkwijzer

Kenmerken

Per dimensie zijn de drie meest karakteristieke kenmerken beschreven, gebaseerd op de opbrengst uit de inventarisatie.

Vragen

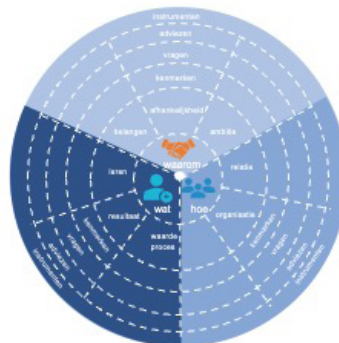
Bij ieder kenmerk hoort een vraag of stelling waarop een medewerker of partner kan scoren in welke mate die van toepassing is op de samenwerking.

Adviezen

Bij elke dimensie hoort een advies voor doorontwikkeling

Instrumenten

Op basis van de score wordt het advies aangevuld met instrumenten uit de bibliotheek. Hiermee wordt het geheel een "uniek advies".

Updates:

(Groeps)foto van uw samenwerking

- 2 lokale samenwerkingen
 - Barendrecht, Hoekse Waard, Albrandswaard, Ridderkerk, Stedin, Evides, Hollandse Delta
 - Groningen, Enexis, WBGroningen
- Zij voerden naar aanleiding van de groepsfoto het gesprek over hun samenwerking, dat wij voor ogen hadden
- Wij kregen mooie verbeterpunten voor model

Ontwikkelingen 2023

Lesmateriaal waarmee betrokkenen bij overheden, netwerkbedrijven en woningcorporaties zich kunnen bekwamen in het integraal programmeren

- **Workshop** (of vergelijkbaar) die bij directeuren, afdelingshoofden, wethouders bewustwording creëert over de noodzaak van stedelijk programmeren, en vooral ook wat hiervoor nodig is en wat dit vraagt van deelnemende organisaties.
- **Leergang en handboek (handleiding)** voor de regisseurs, assetmanagers en de direct betrokkenen van de deelnemende partijen

De Samenwerkwijzer aanvullen:

- **Blauwdruk (Routekaart) afstemproces** als generiek toepasbaar raamwerk met samenwerkingsafspraken over besturing, afwegingskader, rollen en verantwoordelijkheden
- **Waardebepaling** samenwerking om de toegevoegde waarde van integraal samenwerken inzichtelijk te maken voor de betrokkenen.
- **Praktijkgemeenschap** als platform waar ervaringsdeskundigen elkaar vinden om het gedachtegoed te beheren, actualiseren en door te ontwikkelen.

Op deze atelierdag zijn we op zoek naar...

We proberen de ontwikkelteams zo goed mogelijk te laten uitwisselen op de atelierdag. Houd deze vragen in het achterhoofd en aarzel niet om een ander ontwikkelteam, gemeente of instantie hierover aan te spreken!

Van andere ontwikkelteams:

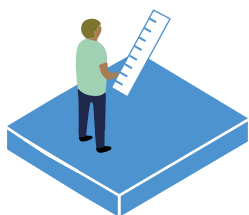
- Gebruik de informatiekaart en geef ons terugkoppeling van jullie bevindingen

Van de praktijk:

- Wat hebben jullie nodig?
- Kennis opdoen?
- Kennis uitwisselen?
- Kennis overdragen?
- Praktijk ontdekken?
- Praktijk begeleiding?
- Praktijk voorbeelden?

Ontwikkelteam 3 - Integrale uitvoering

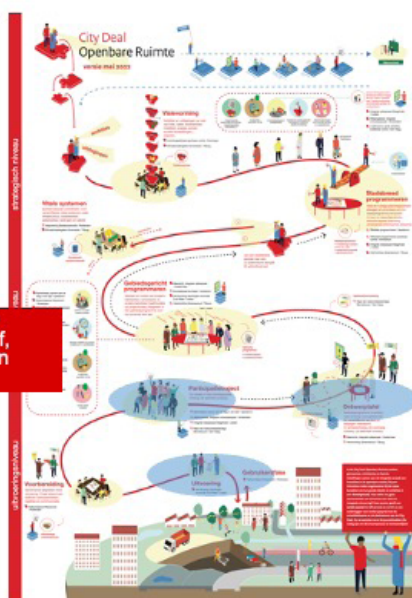
City Deal
Openbare Ruimte

ONTWIKKELTEAM 3 – Integraal uitvoeren

Planfase?

Check-up van de
planfase: verschuif,
vergroot of verklein
de bol(len)

City Deal
Openbare Ruimte

Ons ontwikkelteam en haar te ontwikkelen instrumenten en werkwijzen bevinden zich hoofdzakelijk in de uitvoeringsfase, om deze redenen:

- Mogelijk maken van Integraal werken binnen de gemeente;
- Werken in de OR zijn operationeel afgestemd om overlast te beperken.
- Eigenaarschap door de buurt te ontwikkelen.

Updates:

Voeg hier de updates van jullie ontwikkelteam toe
(focus, activiteiten, inzichten)

Hier zijn wij mee aan de slag gegaan sinds de vorige atelierdag:

- **Scoop bepaling integrale uitvoering:**
Om integraal uit te kunnen voeren is voorbereiding randvoorwaarde
- **Knelpunten inventariseren:**
 - Waar lopen wij tegenaan bij de uitvoering ?
- **Bepalen van de hoofdrolspelers:**
 - Wat is hun rol, verantwoordelijkheid en opgave in het proces?
- **Probleemanalyse per hoofdrolspeler:**
 - positieve en negatieve consequenties van integraal werken in kaart brengen en de onderliggende belangen beschrijven

Updates:

Benoem waar jullie het komende jaar mee aan de slag gaan:

Dit staat er de komende tijd voor de boeg:

- Werksessies met ambtelijk opdrachtgevers van de gemeente
- Werksessie met netbeheerders energie, water en data/telecom (waarbij ook het perspectief van de aannemers wordt betrokken)
- Samenstellen van een toolbox met hulpmiddelen voor integraal uitvoeren.

Welke instrumenten?

Lijst hier de (te ontwikkelen) instrumenten binnen jullie ontwikkelteam op.

Note: Sommige OT's ontwikkelen instrumenten, anderen ontwikkelen werkwijzen of bouwen kennis op. De term 'instrumenten' omvat ook deze andere zaken.

We hebben deze instrumenten klaar staan voor jullie:

1. advies met probleemanalyse en aangrijpingspunten voor oplossingsrichtingen.
2. Toolbox integrale uitvoering.

En die leggen we graag aan jullie uit ...

... vanuit een concrete situatie

Illustreer aan de hand van een concreet voorbeeld **waarom** dit instrument ontwikkeld wordt. Vertel over de context, de situatie, de probleemstelling. Maak het zo concreet mogelijk!

Instrument 1:

In welke situatie is gebleken dat dit instrument nodig is?

In de uitvoering komen alle partijen bijelkaar. Ieder met de eigen wensen, opgaven en achterban.

De belangen verschillen enorm.

We weten onvoldoende van elkaar wat de kritieke punten zijn.

Maak gebruik van anekdotes gebaseerd op reële situaties, samenwerkingen of ervaringen, foto's of beeldmateriaal, schema's,.. enzoverder.

... vanuit een concrete situatie

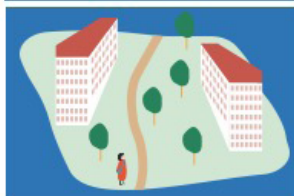
Illustreer aan de hand van een concreet voorbeeld **waarom** dit instrument ontwikkeld wordt.
Vertel over de context, de situatie, de probleemstelling. Maak het zo concreet mogelijk!

Instrument 2: Toolbox

In welke situatie is gebleken dat dit instrument nodig is?

Iedere gemeente is voor zichzelf opzoek naar een passende wijze voor integrale uitvoering. Instrumenten andere gemeente bieden een mogelijkheid om sneller opgave te beantwoorden.

Maak gebruik van anekdotes gebaseerd op reële situaties, samenwerkingen of ervaringen, foto's of beeldmateriaal, schema's,.. enzoverder.

... vanuit een concrete rol

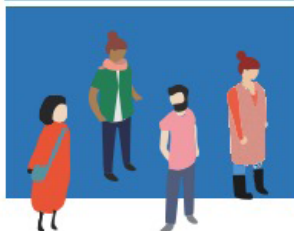
Illustreer aan de hand van een concreet voorbeeld **wie** dit instrument dan wanneer zal gebruiken.
Vertel over diens **rol** en op **welke manier** deze gebruik kan maken van het instrument.

Instrument 1:

Wie kan dit instrument toepassen en op welke manier?

...

Maak gebruik van anekdotes gebaseerd op reële situaties, samenwerkingen of ervaringen, foto's of beeldmateriaal, schema's,.. enzoverder.

... vanuit een concrete rol

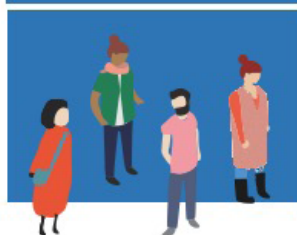
Illustreer aan de hand van een concreet voorbeeld **wie** dit instrument dan **wanneer** zal gebruiken.
Vertel over diens **rol** en op **welke manier** deze gebruik kan maken van het instrument.

Instrument 2:

Wie kan dit instrument toepassen en op welke manier?

...

Maak gebruik van anekdotes gebaseerd op reële situaties, samenwerkingen of ervaringen, foto's of beeldmateriaal, schema's,... enzoverder.

Op deze atelierdag zijn we op zoek naar...

We proberen de ontwikkelteams zo goed mogelijk te laten uitwisselen op de atelierdag. Houd deze vragen in het achterhoofd en aarzel niet om een ander ontwikkelteam, gemeente of instantie hierover aan te spreken!

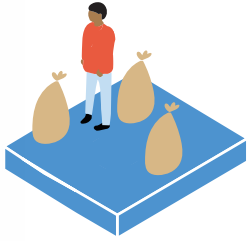
Van andere ontwikkelteams:

- Hoe kan een betere kwaliteit data bijdragen aan een sterkere uitvoering?
- Hoe kan het integraal programmeren op een goede manier overgaan naar de operatiefase?
- Hoe kan integrale uitvoering ook financieel aantrekkelijk worden gemaakt?
- Welke regelgeving zit integrale uitvoering nu nog in de weg?

Van de praktijk:

- Hoe gaan uitvoerders/aannemers de integrale uitvoering oppakken?
- Hoe houden wij de bewoners geïnteresseerd?

Ontwikkelteam 4 - Stedelijk investeren en businesscase

ONTWIKKELTEAM 4 –

Stedelijk investeren en businesscases

Planfase?

Check-up van de planfase: verschuif, vergroot of verklein de bol(len)

Ons ontwikkelteam en haar te ontwikkelen instrumenten en werkwijzen bevinden zich hoofdzakelijk in de preplanfase van een project om deze redenen:

- Scopebepaling opgave
- Zoeken baathouders
- Zoeken integrale financieringsconstructies

Updates:

Voeg hier de updates van jullie ontwikkelteam toe
(focus, activiteiten, inzichten)

Hier zijn wij mee aan de slag gegaan sinds de vorige atelierdag:

- Afronding onderzoek DML en STIPO
- Formuleren vervolgstappen

Updates:

Benoem waar jullie het komende jaar mee aan de slag gaan:

Dit staat er de komende tijd voor de boeg:

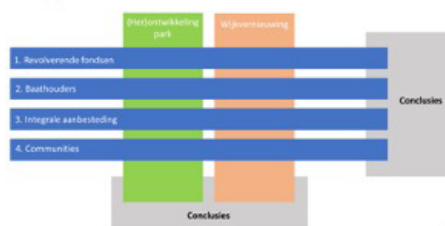
Verdieping van vier financiële opgaven:

1. Ontwikkeling van integrale (revolverende) fondsen op lokaal en nationaal niveau
2. Ontdekken, betrekken en doorgronden van belangrijke baathouders
3. Ontwikkeling integrale aanbestedingsinstrumenten
4. Vormgeving 'community' aanpak in de beheerfase

Concretisering aan de hand van twee verschillende opgaven:

Case A. (Her)ontwikkeling van een park

Case B. Integrale wijkvernieuwing

Welke instrumenten?

Lijst hier de (te ontwikkelen) instrumenten binnen jullie ontwikkelteam op.

Note: Sommige OT's ontwikkelen instrumenten, anderen ontwikkelen werkwijzen of bouwen kennis op. De term 'instrumenten' omvat ook deze andere zaken.

We hebben deze instrumenten klaar staan voor jullie:

Aanpak

- Locatie: Voor wat voor wijk maak je een plan?
- Fasering: Start met een initiatieffase!
- Baathouders: Betrek diverse baathouders

Instrumentarium: Kies tools die integraliteit mogelijk maken

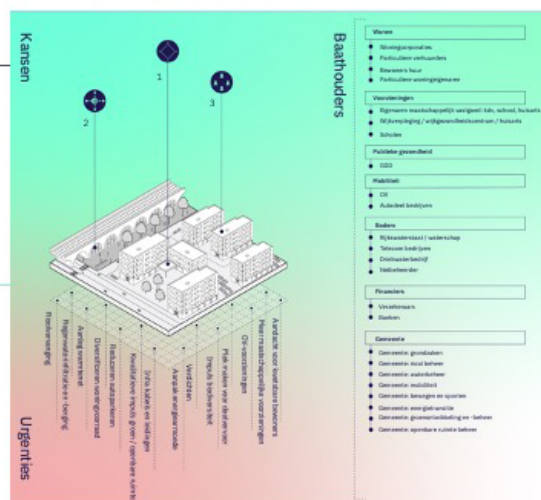
En die leggen we graag aan jullie uit ...

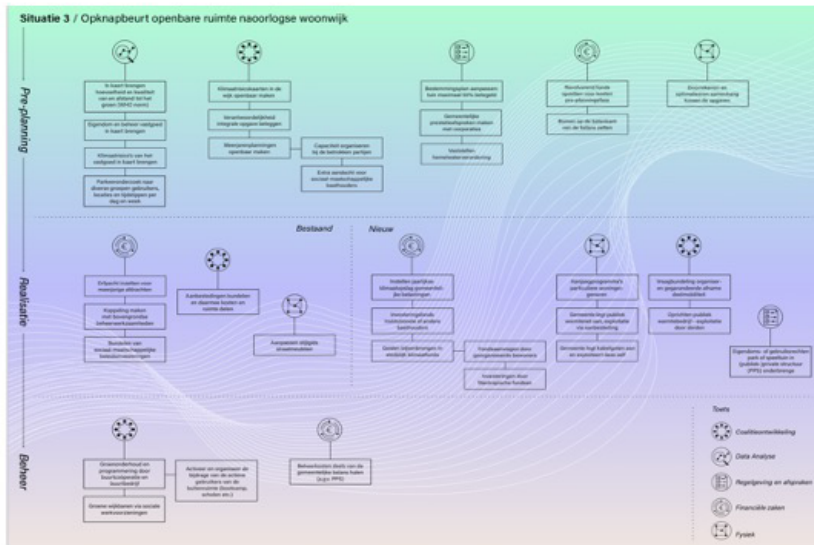
Naorlogse woonwijk

Kenmerkend: hoogbouw flats, grote groene ruimtes, overschot aan parkeerplaatsen en een gebrek aan voorzieningen. Aantal spelers is vrij overzichtelijk. Kwetsbare bewoners.

Kansen

1. Meer ruimte om grootschalige interventies te doen
2. Kans voor collectieve investie en bijdrage financiering via woningcorporaties en VVE's
3. Inzet georganiseerde bewoners voor beheerfase

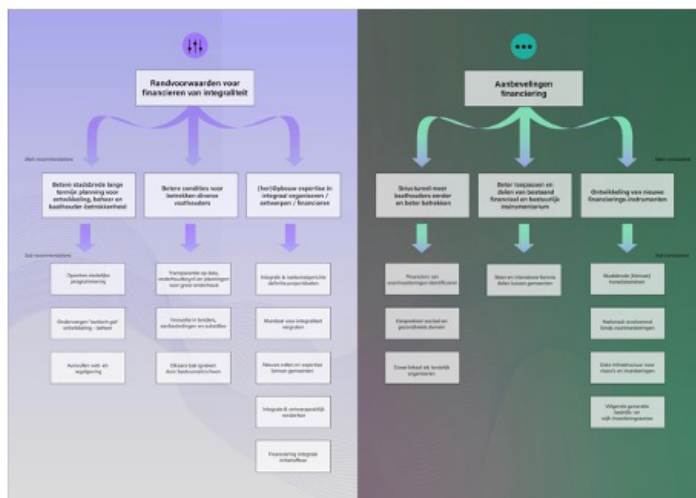

Betrek nieuwe baathouders

- Kostenbesparing
- Risicoreductie
- Nieuwe opbrengsten
- Verduurzaming
- Doelstellingen
- Warmtebedrijven
- Partijen gebaat bij fijnstofreductie
- Vastgoedeigenaren
- Horeca en detailhandel
- Sociaal domein
- Stadmakers
- Mobiliteitsaanbieders
- Financiële instellingen
- Handhavers

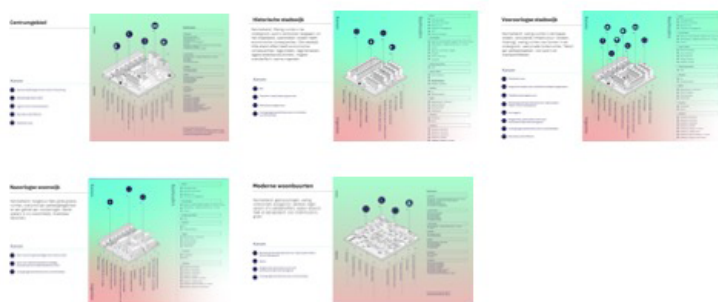
Instrumentarium voor meer dan alleen financiering

- Data analyse
- Coalitie ontwikkeling
- Regelgeving en afspraken
- Financiële zaken
- Fysiek ontwerp

... vanuit een concrete situatie

Illustreer aan de hand van een concreet voorbeeld **waarom** dit instrument ontwikkeld wordt. Vertel over de context, de situatie, de probleemstelling. Maak het zo concreet mogelijk!

Op deze atelierdag zijn we op zoek naar...

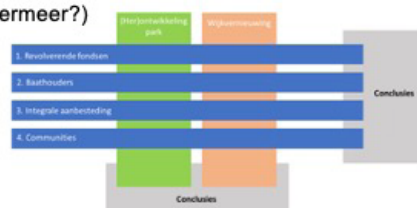
We proberen de ontwikkelteams zo goed mogelijk te laten uitwisselen op de atelierdag. Houd deze vragen in het achterhoofd en aarzel niet om een ander ontwikkelteam, gemeente of instantie hierover aan te spreken!

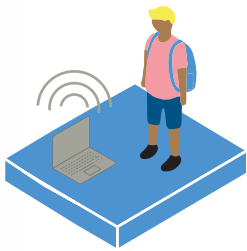
Van andere ontwikkelteams:

- Opgave 1: OT5: Revolverende fondsen
- Opgave 2: Allemaal: Verdiepen baathouders
- Opgave 3: OT3: Integrale aanbesteding
- Opgave 4: OT3: Community building

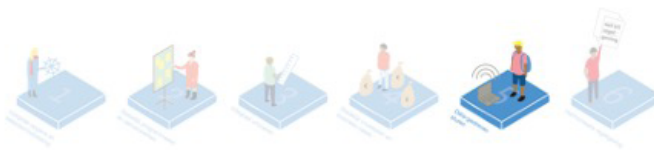
Van de praktijk:

- Casus Park (Dordrecht!)
- Casus Wijk (Leiden?, Utrecht?, Zoetermeer?)

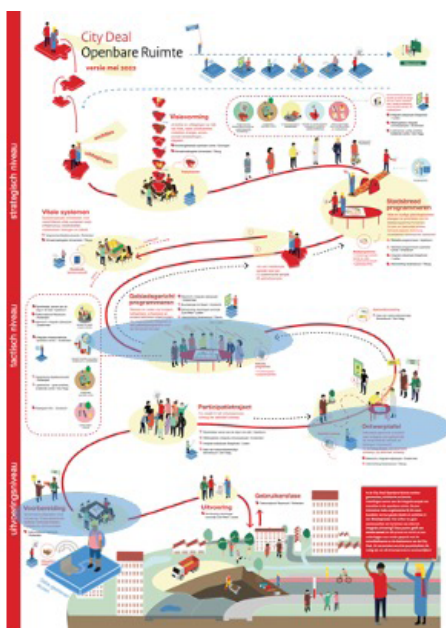

Ontwikkelteam 5 - Datagedreven sturen

ONTWIKKELTEAM 5 – Data-gedreven sturen

Ontwikkelteam 5 ondersteunt met data, tools en methodiek in principe de hele integrale procesketen. Wij hebben echter focus aangebracht op:

- (informatie over) **vitale systemen**
- **gebiedsgericht programmeren**
- **ontwerptafel**
- **voorbereiding**

Updates:

Hier zijn wij mee aan de slag gegaan sinds de vorige atelierdag:

Bij elkaar brengen ontwikkelingen rondom:

- Data gestuurd gebiedsgericht programmeren/afstemmen**
 - Datagedreven werkwijze om beleidsafwegingen en beleidskeuzes meetbaar, transparant en navolgbaar te maken (Den Haag)
 - Samen Digitaal (COB) en de Samenwerkingwijzer (Mijnaansluiting.nl)
- Slim en duurzaam ontwerpen**
 - Ontwikkeling 3D bibliotheek objecten openbare ruimte (Amsterdam)
 - NLCS: Nederlandse CAD standaard
- Verbeteren informatiepositie (datakwaliteit) openbare ruimte boven- en ondergronds**
 - Position Paper City Deal OR over aanpassing wet- en regelgeving mbt bovenstaande
 - BORius: informatie standaarden OR in samenhang en geschikt maken voor integrale toepassing (CROW)

Updates:

Dit hebben we de komende tijd voor de boeg:

- De drie thema's verbinden aan/ **toepassen in gebiedscasussen**: missie voor vandaag!
- Werkopdrachten** hiervoor uitzetten
- Doorgaan met **volgen, confronteren en bijeenbrengen van initiatieven**
- Rode draad** "data gedreven integrale werken" distilleren en vertalen naar generiek deelbare methodiek, tooling of landelijke aanpak

Welke instrumenten?

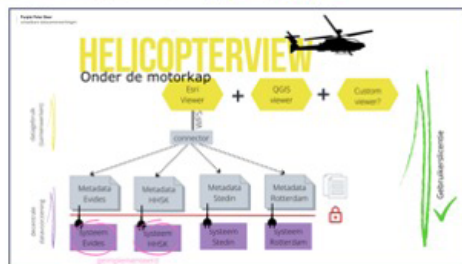
We hebben deze instrumenten klaar staan voor jullie:

Hier wordt nog aan gewerkt

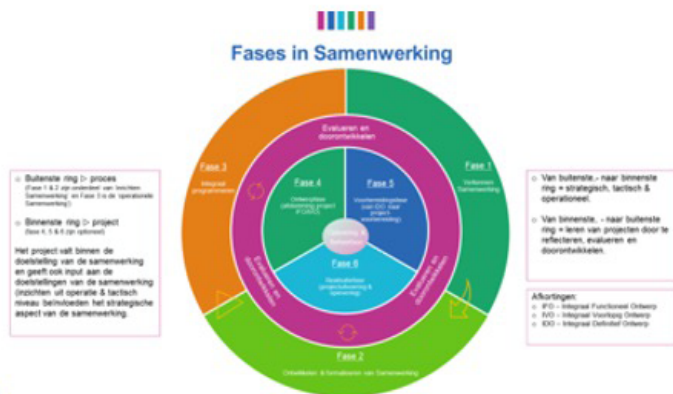

En die leggen we graag aan jullie uit ...

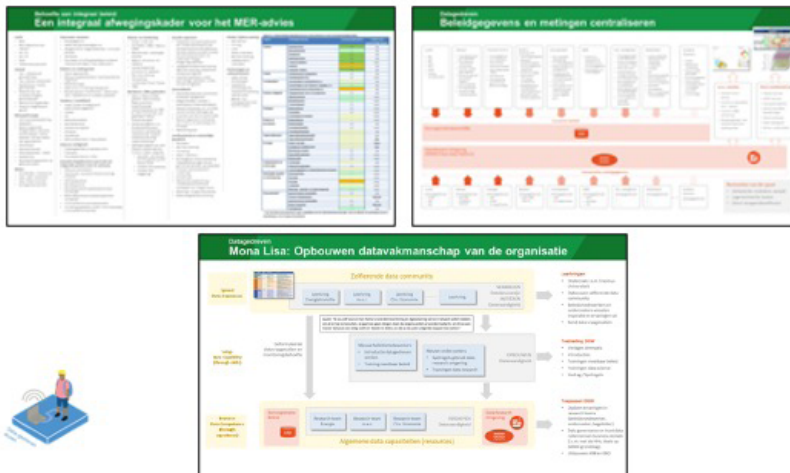
**Data gestuurd gebiedsgericht programmeren/afstemmen:
Samen Digitaal**

**Data gestuurd gebiedsgericht programmeren/afstemmen:
Samenwerkingwijzer**

**Data gestuurd gebiedsgericht programmeren/afstemmen
Data gedreven beleid: ontwerp, uitvoering, bijstelling**

Slim en duurzaam ontwerpen
3D Objecten Openbare Ruimte

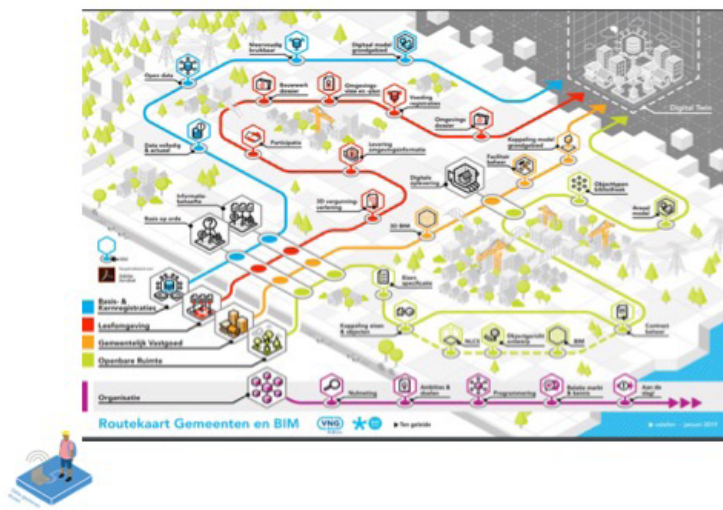
Slim en duurzaam ontwerpen
Integrale Ontwerpmethode Openbare Ruimte

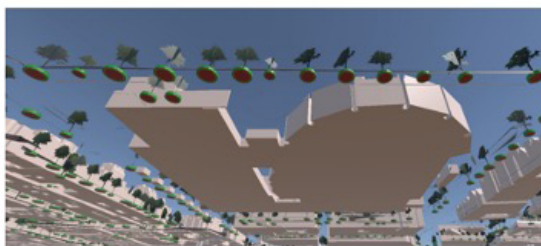
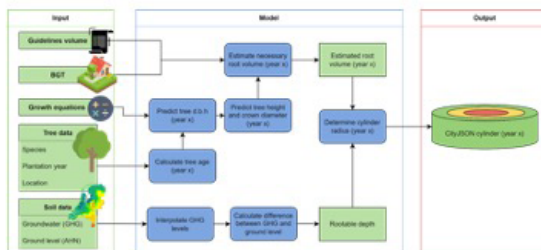
- Bestaand
- telecom
- elektriciteit
- riolering
- warmtenet
- koude
- drinkwater
- gas
- Toekomst
- Mut
- datawarme
- warmtenet WKO
- nutvrije zone
- groen/blauw maaiveld
- wortelbare ruimte
 - stathgrond
 - bouwgrond
- Reservering
- telecom 300 mm
- elektra 1000 mm

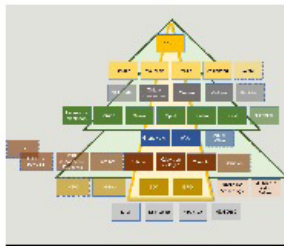
Slim en duurzaam ontwerpen: NLCS / BIM

Slim en duurzaam ontwerpen: 3D Bomen

Data op orde: BORius

BORius-perspectief

Alle aspecten in beeld en de connecties die deze onderwerpen met elkaar verbinden. In dit model worden de verschillende aspecten van de openbare ruimte met elkaar verbonden en wordt de impact van deze aspecten op elkaar in kaart gebracht.

De vraag van informatievoorziening:

- Wat is de informatie die nodig is om de openbare ruimte te programmeren en te beheren?
- Waar komt deze informatie vandaan?
- Wanneer is deze informatie nodig?
- Waar wordt deze informatie gebruikt?
- Waar wordt deze informatie opgeslagen?
- Waar wordt deze informatie verspreid?
- Waar wordt deze informatie gebruikt?

Workshop Datagedreven werken integraal programmeren

Ontwikkelteam 6 - Harmonisatie en regelgeving

ONTWIKKELTEAM 6 – Harmonisatie regelgeving

Wat hebben we gedaan sinds de vorige atelierdag?

- Knelpunten analyse: top 10 knelpunten, inclusief verbeteringsuggesties voor ministeries
- Verbeelding van de knelpunten, zie attachment
- Omgevingswet proof regelgeving, met speciale aandacht voor regelgeving die gemeenten in staat stelt op regie te voeren op bodem en ondergrond
- Kamerbrief 'Water en Bodem sturend', hierin staat benoemd: rijk en gemeenten ontwikkelen gezamenlijk instrument voor regie op de inrichting van de ondergrond. Wordt dit dat verankerd in wet- en regelgeving?
- Samenwerking met OT 5, ivm woningbouw opgave BRO door ontwikkelen op het gebied van Kabels en leidingen + Milieu; samenwerking met PZH, Rotterdam, Esri, Arcadis.

**ARCHITECTURE
WORKROOM
BRUSSELS**